

Лисодед Олександр Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТЯ 113 КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Гарантоване ст. 8 КВК України право на звернення засуджені до позбавлення волі можуть реалізувати: а) під час особистого прийому у посадових осіб установ виконання покарань шляхом подачі пропозицій, заяв та скарг у письмовій формі та б) або через листування.

Питанням листування засуджених до позбавлення волі присвячена окрема ст. 113 КВК України, в якій зазначається, що всім засудженим дозволяється одержувати й відправляти листи і телеграми без обмеження їх кількості, але встановлюються певні правила й обмеження: 1) отримання та відправлення кореспонденції засуджених здійснюється тільки через адміністрацію колонії; 2) листи й телеграми відправляються засудженими за власний рахунок; 3) листування між засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі та не є родичами, допускається тільки з дозволу адміністрації колонії; 4) кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені до відбування покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, підлягає перегляду; 5) не підлягає перегляду і надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі кореспонденція, адресована Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, до суду, прокуророві, захиснику у кримінальному провадженні, що здійснює свої повноваження відповідно до КПК України. Цей перелік на сьогодні є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає, хоча раніше вже висловлювалися міркування щодо включення до переліку органів, відправлена кореспонденція до яких теж не повинна підлягати перегляду, крім захисника та суду ще й вищестоящих органів управління установ виконання покарань та спостережних комісій, які здійснюють громадський контроль за дотриманням прав засуджених відповідно до ч. 2 ст. 25 КВК України [1, с. 194]. Але це невигідно, у першу чергу, адміністрації виправних колоній та, мабуть, і самій Державній пенітенціарній службі України, адже ще більша кількість недоліків, порушень, зловживань та інших негараздів, про які можуть заявити чи поскаржитись засуджені до позбавлення волі минаючи «пильне око наглядача», може стати відома широкій громадськості.

Слід також зазначити, що навіть за таких обмежень певна частина кореспонденції засуджених до позбавлення волі, а особливо скарг з різних причин (неприйняті, відхилені, вилучені, незареєстровані і т. ін.), процедура прийняття чи розгляду яких порушена або які залишилися без реагування взагалі чи належного

реагування, зовсім не доходить до відповідних адресатів. Наприклад, правозахисники за результатами моніторингу дотримання прав засуджених до позбавлення волі у 2011 р. зазначили, що «навіть у форматі діючого законодавства правові нормативи не забезпечують особам, взятим під варту та засудженим, реалізацію права на безперешкодне відправлення кореспонденції, особливо в тих випадках, коли мова йде про оскарження дій або бездіяльності адміністрації СІЗО і виправних закладів, а також оскарження законності накладення дисциплінарних стягнень. Порядок відправлення кореспонденції здійснюється таким чином: якщо особа перебуває в камері СІЗО або виправного закладу, відправка кореспонденції відбувається шляхом вручення кореспонденції ув'язненим черговому установи, в якій особа перебуває. Якщо особа має статус засудженого і відбуває покарання в СІЗО або закладі системи виконання покарань, кореспонденцію вона відправляє шляхом кидання в поштову скриньку, яка має щоденно перевірятися адміністрацією установи. Також у журналі реєстрації вихідної кореспонденції зазначається дата відправлення і номер реєстрації листа, якщо мова йде про офіційну переписку. Але й у випадках, коли мова йде про вручення кореспонденції черговому, і в тих випадках, коли засуджені відправляють кореспонденцію шляхом кидання в поштову скриньку, повністю відсутня можливість відслідкувати як сам факт відправлення кореспонденції, так і дотримання адміністрацією закладу термінів відправки, а тим паче той факт, що кореспонденція була відправлена без перегляду. Тому саме адміністрація установи визначає, чи варто переглянути той або інший лист і в які терміни його варто відправити, а також чи варто відправити взагалі. Крім того, відсутність обліку вихідної кореспонденції із зазначенням дати і номера, за яким вона була зареєстрована і прийнята від ув'язненого представником адміністрації закладу, створює умови, за якими неможливо дослідити умови відправлення» [2]. У 2013 р. визначалось: «Якщо ув'язнений перебуває в камері СІЗО, або в іншому закладі ДПтС, він вручає свою кореспонденцію безпосередньо персоналу установи. Якщо особа перебуває в дільниці ресоціалізації, або реабілітаційному закладі ДПтС, то має можливість кидати кореспонденцію в спеціальну скриньку. І в той, і в інший спосіб ув'язнений не може довести як факт відправки кореспонденції, так і дату» [3].

А також виявляється, що для того, щоб відправлена кореспонденція не переглядалась, іноді потрібно навіть і рішення суду. Так, Житомирський окружний адміністративний суд у справі № 0670/1885/12 за по-

зовом П. О. Панича до Бердичівської виправної колонії № 70 Державної пенітенціарної служби України у Житомирській області про визнання неправомірною відмову у відправленні листів у заклеєному (закритому) вигляді своє постановою від 18 квітня 2012 р. визнав неправомірними дії останньої щодо відмови у відправці кореспонденції П. О. Панича адвокату О. В. Левицькому у закритому (заклеєному) вигляді і зобов'язав таку відправку кореспонденції здійснювати без її перегляду, у закритому (заклеєному) вигляді. Коментуючи це рішення, А. Діденко зазначив: «У будь-якому разі хочеться вірити, що адміністрація Бердичівської ВК № 70 буде неухильно виконувати вищезгадане рішення Житомирського адміністративного суду, поширивши його приписи на весь контингент засуджених, а не обмежиться лише зобов'язанням "здійснювати відправку кореспонденції засудженого Панича Павла, адресовану адвокату Левицькому Олегу без її перегляду, у закритому (заклеєному) вигляді" ...» [4]. І це враховуючи, що з 2010 р. законом заборонено перегляд кореспонденції, яка адресована захиснику.

Розширення повноважень Міністерства юстиції України у сфері державної політики з питань виконання кримінальних покарань, на жаль, теж не призвело до покращення ситуації у даному питанні. Так, Порядок розгляду звернень громадян у Державній кримінально-виконавчій службі України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 23 липня 2013 р. № 1475/5, по суті нічим не відрізняється від попередньої Інструкції про порядок розгляду звернень громадян, їх особистого прийому в органах, установах виконання покарань, слідчих ізоляторах і навчальних закладах Державної кримінально-виконавчої служби

України, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30 липня 2008 р. № 208.

Зрозуміло, що у виправних колоніях знаходяться громадяни, щодо яких з боку держави повинні застосовуватися адекватні заходи, щоб зберегти наш спокій хоча б на той строк, який визначений вироком суду. Але вони все одно залишаються громадянами України і користуються тими ж правами і свободами, що і ми з вами. Однак Міністерство юстиції України як орган, що реєструє підзаконні нормативно-правові акти на предмет їх відповідності законам, не побачило чомусь навіть у своїх (не кажучи вже про інші) вищезгаданих документах те, що вони не відповідають насамперед Конституції України. Адже ст. 31 Основного Закону наголошує, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Ніяких виключень стосовно засуджених до позбавлення волі у Конституції України немає. Але цю норму Міністерство юстиції України ігнорує, як ігнорує її і Державна пенітенціарна служба України, але потрібно або узгодити ст. 113 КВК України з Основним законом, або ж «у Конституції України сформулювати положення про обмеження таємниці листування в такий спосіб, щоб перегляд листів засуджених не залишався поза законом» [5, с. 164], якщо ми хочемо стати правовою і європейською державою.

Список використаних джерел

1. Лисодєд О. В. Правові засади відносин засуджених до позбавлення волі із зовнішнім світом / О. В. Лисодєд // Пробл. законності : акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. ун-т «ЮАУ», 2012. – Вип. 119. – С. 192–202.
2. Права людини в Україні 2011. Доповіді правозахисних організацій. XXVI. Права в'язнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1332336564>. – Заголовок з екрана.
3. Права людини в Україні 2013. Доповіді правозахисних організацій. Права в'язнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1398062996>. – Заголовок з екрана.
4. Діденко А. Право засуджених на кореспонденцію. Чи гарантоване воно в Україні? [Електронний ресурс] / А. Діденко. – Режим доступу : <http://hr-lawyers.org/index.php?id=1339751562>. – Заголовок з екрана.
5. Романов М. В. Правове регулювання права засуджених на листування і звернення з пропозиціями, заявами і скаргами / М. В. Романов // Пробл. законності : акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. ун-т «ЮАУ», 2011. – Вип. 115. – С. 162–170.

Одержано 03.04.2015